DISSERTATIO MEDICA INAUGURALIS, DE DOLORIBUS INTESTINORUM COLICIS VULGO DICTIS.

QUAM

ANNUENTE DEO TER OPT. MAX.

Ex Auctoritate Magnifici Rectoris,

D. FREDERICI WINTERI,

MED. DOCT. ET PROFESSORIS, SERENISS. ARAUS. ET NASSAV. PRINCIPIS ARCHIATRI.

NEC NON

Amplissimi SENATUS ACADEMICI *Consensu,*
& Nobilissimæ FACULTATIS MEDICÆ *Decreto,*

PRO GRADU DOCTORATUS,

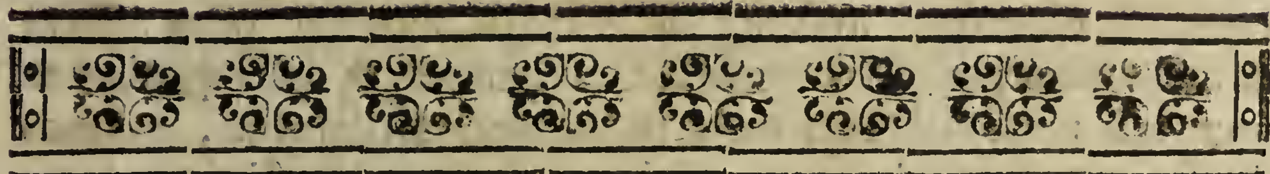
Summisque in MEDICINA Honoribus, & Privilegiis rite ac legitime consequendis,

Publico ac solemni examini submittit

ABRAHAMUS HENRICUS DAELHAUSEN,
Holwardo Oldenburgensis.

Ad diem 10. *Augusti* MDCCL. *H. L. Q. S.*

LUGDUNI BATAVORUM,
Apud CORNELIUM DE PECKER, 1750.



DISSERTATIO MEDICA INAUGURALIS, DE DOLORIBUS INSESTINORUM COLICIS VULGO DICTIS.

§. I.



a est intestinorum textura, ut non modo facillime irritata in motus quoscunque irregulares inducantur, sed ob summam quoque sensibilitatem multifariis doloribus obnoxia sint; unde si quæ aliæ corporis partes, sane hæ frequentissime tum spasmodicis tum torminosis laborant affectionibus, quæ quidem bina malorum genera propter constantissimam sensuum motuumque harmoniam rarissime seorsim invadunt, sed semper fere sese mutuo concomitantur, alterutro ex altero profluente. Neque enim vehementior dolor intestina occupat, quin mox etiam motuum quædam irregularitas subnascatur, neque spasmi fortiores ea infestant, quin inde dolores, nunc leviores, nunc vehementiores producantur. Quid! quod etiam causæ morbificæ in remotioribus ab intestinis hærentes partibus modo

mirabili, quem consensum vocant, cæterum autem nequaquam intelligunt, & spasmos & dolores vehementissimos in intestinis conciliare soleant; uti vicissim intestina prius affecta dissitas etiam partes in consensum trahunt & in ipsis pessima & non raro periculosissima mala producunt. Dolores hi, qui modo fixi uni loco inhærent, modo per totum intestinorum tractum oberrantes in diversis regionibus tragoediam suam, ludunt vulgo sub nomine *Colicæ*, *vel Dolorum Colicorum* describuntur.

§. II.

Horum dolorum theoriam cum speciminis loco tradere constituerim, ordo requireret, ut prius eorum historia descripta in causas inquirerem. Verum adeo frequenter occurrunt, ut quotidie à quolibet observari possint & præterea varietate symptomatum tantopere differunt, ut fere impossibile sit eorum universalem tradere historiam; hinc huic labori supersedebo & potius quædam de loco affecto dicam.

§. III.

Sedes hujus mali & ipsius causæ à variis Auctoribus diversa statuitur, ipsa denominatio quidem eam jam indicare videtur, quod nempe sit in crasso illo intestino colon dicto, at non ita angustis limitibus circumscriptum est colicorum dolorum imperium, sed multo latius patet, teste quotidiana experientia. Antiquorum quidam, ut Galenus & alii, sedem colicæ potius in ventriculo, quam in intestino colo quærebant, ventriculum ut basin omnis sanitatis ponentes, & illi primam sensationem omnis mali præ reliquorum intestinorum assignantes, uti pluribus rationibus in eorum scriptis demonstrare conantur. Willisius pro parte primario affecta mesenterium agnoscit, ob plurimos nervos plexusque nervosos eorumque insignes distributiones in eo reperiundos; quid vero de hac opinione statuendum sit, infra, ubi simul Pisonis opinionem de causa colicæ spasmodicæ adducemus, dicendi occasio dabitur. Nos itaque cum hodiernis Practicis totum intestinorum tractum pro sede horum dolorum agnoscimus, existimantes nullam in eo regionem reperiri, in qua non, ab applicata causa, dolor produci queat, ita tamen ut una

una parte gravius affecta, totus canalis cibarius in consensum trahatur, quin etiam si vehementior fuerit causa, totum universi corporis systema nerveum simul gravius afficiatur.

§. IV.

Quod vero totus intestinorum tractus his doloribus suscipiendis aptus sit, plura sunt quæ evincunt, quorsum refero ante omnia fabricam eorum in omnibus fere similem, tunicam nerveam ac villosam per crassa æque expansam ac per tenuia; dein ægrotantium querelæ idem indicare videntur, dum dolores modo in iis regionibus percipiant, in quibus sita sunt tenuia intestina, modo ubi crassa locum suum habent. In tenuibus vero hærere dolores in quibusdam casibus probabile etiam sit ex subitaneo auxilio, quod interdum medicamenta ore assumta attulerunt. Verum cum hæc jam satis clara sint & tantum non omnes consentiant, hinc iis diutius non inhærebo: unum tamen adhuc monebo, cum §. III. dixerim sedem hujus mali & ipsius causæ esse totum intestinorum tractum, me tantum loqui de causa proxima, nec ideo negare, quod interdum causæ remotiores in alio loco hærere possint, quam ubi dolorum exacerbationes percipiuntur, ita v. g. nunquam dolorifica inflatio intestini cujusdam oritur, nisi in alia parte adsit ejus strictura spastica vel obstructio ex quacunque causa; sic quoque aliquando causa in mesenterio, vel in omento hærere poterit qua de re vide Dolæum. in Encyloped. Med. Lib. III. p. 334.

§. V.

Si vero texturam hujus canalis, quem ab hisce doloribus affectum esse dixi, consideramus, utpote qui in tenuibus intestinis multo tenerior est, quam in crassis, quæ paucioribus prædita sunt nervis; facilis est conjectura, quod hi dolores prout vel tenuia, vel crassa obsident intestina tam ratione vehementiæ, quam periculi differant, quod etiam ab experientia confirmatur, dum longe acerbiores dolores oboriri observentur in tenuioribus quam in crassis, cujus luculentum exemplum præ-

bent validiora purgantia & venena caustica, cum sævissima excitent tormina supra & infra umbilicum atque in ejus medio. Inde quoque factum est, quod nonnulli Auctores hos dolores in *iliacos* & *colicos* distinxerint, illosque dixerint, qui medium ventrem occupant, eum vel spasmodice constringendo, vel vehementer inflando; hos vero qui in hypochondrio dextro & sinistro hærent, in iisque premendo ac distendendo ingentes creant molestias. Quæ quidem distinctio suo nititur fundamento, tamen cum signa, ex quibus cognoscitur, valde dubia sint & præterea quoque in practicis non adeo magna utilitas inde exspectari possit; hinc eam non adeo urgebo.

§ VI.

Alia datur divisio horum dolorum à causa proxima desumta, juxta quam plerique Auctores eos dividunt in *colicam flatulentam* & *spasmodicam*; quarum illa constrictionem spasticam tubi intestinalis ejusque tunicarum, hæc vero earundem distensionem violentam à materia intus contenta pro fundamento habet; sicuti enim omnis doloris causa proxima est vel partium membranosarum & nervosarum violenta distensio atque distractio eousque aucta, ut solutionem continui minitetur, vel earundem spastica contractio atque crispatura, ita quoque idem in tunicis intestinorum obtinere posse affirmarunt. Verum hæc distinctio etiam suis premitur difficultatibus, & quamvis negari non possit dari magnam differentiam tam quoad symptomata, quam quoad methodum medendi inter duas hasce species, interim tamen cum flatulenta vix concipi possit nisi simul constrictio spastica in quibusdam regionibus tubi intestinalis supponatur; & præterea quam plurimæ etiam causæ sint, quæ sub diversis conditionibus tam flatulentam, quam spasmodicam inducere valeant; hinc nec hæc divisio satis commoda videtur ad omnes species colicarum pertractandas, qua propter potius pro diversitate causarum producentium eas recensebo, simulque indicabo ad quamnam speciem singulæ pertineant.

§. VII.

Causæ vero remotiores, quæ hosce dolores producunt, cum tam diversæ sint, melioris ordinis gratia in quatuor classes di-

vidi possunt: Vel enim *in cavo intestinorum* hærebunt; vel *intra tunicas eorum*, vel *ad eorum superficiem externam* applicantur, vel denique *in aliis partibus longe sæpe remotis* hærentes tubum alimentarem per consensum afficiunt, aut *corpori extrinsecus applicatæ* intestinorum tormina causantur.

§. VIII.

Ad *primam classem* causarum refero I^mo^ *materiam elasticam aëream in cavo intestinorum generatam*, quæ fibras intestinorum distendens colicam sic dictam flatulentam producit. Generatur autem ejusmodi materia elastica vel ex ingestis flatulentis, quales esse solent fructus horæi, præcipue dulces, fermentescibiles, leguminosa pleraque, radices multum elasticæ materiæ continentes, uti raphani, rapæ &c, spirituosa fermentantia, aut actu fermentationis suppressa; vel à cibis non rite concoctis, sive id fiat ob debilitatum ventriculi & reliquorum viscerum tonum, ex qua causa debiles atque sensiliores sæpius eam patiuntur; sive quod cibi assumti talis sint indolis, ut non tam facile digeri possint, sive etiam, quod in nimia copia assumti vires coctrices ventriculi superent hincque indolem suam sequentes aut putrescant, aut acescant, & sic multum aeris sive vaporum emittant, qui deinde calore loci rarefacti intestina dicto modo dolorifice distendunt. Interim tamen ad colicam hancce inducendam sola præsentia materiæ istius elasticæ nondum sufficit, alias enim continuo hisce doloribus affligeremur, cum ex omnibus cibis semper sub digestione aër eliciatur, qui etiam tum intestina æque distendere deberet, quod autem hoc non fiat, ratio sine dubio in eo est, quod in statu sano vapores isti sese nonsolum per totum intestinorum canalem æqualiter distribuere possint, sicque majus spatium nacti, distensionem nullam producant, sed quoque in majori copia generati, vi suæ elasticitatis per aperta ostia superius & inferius tacite undas suas provolvant, nullis impediti carceribus: requiritur ideo ut aliæ præterea adsint causæ, quæ æquabilem hujus materiæ elasticæ expansionem aut exitum impediant, istud autem fieri potest, dum vel in quibusdam regionibus intestina spastice contrahuntur sicque flatus quasi intra duas stricturas incarcerantur, vel dum in cras-

craffis inteftinis fcybala adfunt, diu retenta atque indurata, quæ partim tubum inteftinalem obftruendo, partim vero inteftina mole fua atque duritie ad fpafticam contractionem incitant ficque flatuum exitum præcludunt; vel denique dum ipfi vapores acrimonia propria ita ftimulant inteftina, ut, prout eorum natura eft, ad violentas contractiones cogantur.

§. IX.

Ad hanc claffem pertinent 2do *acria & adftringentia*, quæ in inteftinis contenta vel eorum tunicas corrodendo & lancinando, vehementes ac quafi urentes nonnunquam inducunt dolores, vel etiam acrimonia fua & virtute adftringente fibras inteftinorum ad fortiorem & fpafticam contractionem ftimulando colicos dolores efficiunt, qui vel in fimplici conftrictione fpaftica confiftunt, vel uti plerumque fieri folet, fi caufæ in priori §pho enumeratæ accedant dolores flatulentos producunt. Acria vero ifthæc vel corpori ingeruntur, qualia funt præcipue venena acria & cauftica & præprimis metallica, nec non medicamenta nonnulla, uti v. g. purgantia draftica & emetica, fortioraque adftringentia, quæ inter præ reliquis omnibus plumbum ejusque præparata noxia hac virtute prædita funt: vel ea in corpore generantur ex cibis ob læfam digeftionem nimis diu retentis & corruptis, cujus exemplum præbet acidum in primis viis, quod imprimis in infantibus frequentiffima atrociffimorum & torminoforum dolorum caufa eft, utpote qui folo lacte vefcuntur, quod in eorum ventriculo ob debilem ipfius tonum & motus defectum facillime ftagnat & acefcit & per mifcelam bilis corrofivam non raro induit acrimoniam.

§. X.

Huc quoque 3tio referenda *eft, bilis*, quæ copiofius in inteftina præfertim duodenum effufa ibique ftagnans & collecta mora corrumpitur & acris fit, ficque *colicam biliofam* dictam inducit, quæ intolerabili & atrociffimo inteftinorum dolore fefe prodit, & de qua veteres dixere, quod à caufa calida nafcatur, cum viderint eam præcipue juvenes temperamento calido biliofo præditos fub fervida æftate adoriri, & frequentiffime febrem, fitim & reliqua fymptomata, quæ febrem concomitari folent, fibi

ſibi adjunctam habere, quibus deinde vomitus materiæ viridis, aut inſoliti cujusdam coloris & alvi dejectiones bilioſæ ſuccedunt. Ejusmodi vero collectio atque effuſio bilis vehementiorem animi commotionem & præprimis à graviori ira ſequi ſolet, vel etiam alias cauſas, quæ veſiculam felleam ſpasmodice conſtringendo bilem copioſius in inteſtina effundi faciunt. Interdum quoque accedente maligna aeris conſtitutione Colica epidemice graſſatur, quæ à ſymptomatibus bilioſa dicitur, qualem Sydenhamus Sect. IV. Cap. VII. deſcripſit, interim tamen cum hæc colica non à ſola bile oriatur, ſed ut laudatus Auctor dicit: „ ab humore acri è maſſa ſanguinea in inteſtina excuſſo, " quæ ſententia etiam ex conſideratione cauſarum remotiorum probabilis fit, hinc eam potius ad colicas, à cauſis, in priori paragrapho deſcriptis, productas pertinere exiſtimo.

§. X I.

Ad Hanc claſſem 4to referri poſſunt *humores craſſi ac pituitoſi*, qui ab Auctoribus nonnullis recenſentur & imprimis veterum ſic dicta *pituita vitrea* Per humores vero pituitoſos hoc loco tantum intelligo viscidos, tenaces ac glutinoſos iſtos humores, qui partim in folliculis glandularum ſecreti internam inteſtinorum ſuperficiem obducunt, partim vero ex cibis farinoſis & glutinoſis, aut animalium partibus tenacioribus generantur, quorum cauſas Clariſſ. Boerhaavius in Capite de glutinoſo ſpontaneo Aphorism. §. 69. explicavit, & quas hic recenſere nimis prolixum foret. Ejusmodi vero craſſi ac tenaces humores præter alia incommoda nonnunquam etiam dolores colicos inducunt, dum vel mora & ſtagnatione acres fiunt ſicque acrimonia ſua inteſtina dolorifice afficiunt, vel quia materiam flatuum præbent, & ſimul tardam faciunt alvum, ex quibus duobus ſimul ſumtis facile colica flatulenta naſcitur. Imprimis vero de pituita vitrea dixere veteres, eam frigore nocere ipſamque pro ſigno ſemper lethali habuere, & quamvis plurimi ex recentioribus de ejus exiſtentia dubitaverint, quia adeo raro noſtris in regionibus obſervatur, cum tamen alii Celebres Practici eam excretam viderint, inde ejus quoque hoc loco mentionem facere volui; deſcribit vero eam Celeberrimus Boerhaavius, in

„ prælectionibus in proprios Aphorismos, ab anonymo editis, " ad „ §. 69. Quod loco excrementorum talis mucus prodierit, „ qui perfecte similis fuerit juri cocto ex carne vitulina ad spis- „ situdinem gelatinæ in frigore consistentis; " ubi simul testa- „ tur, „ quod illa pituita insuperabilis sit, & omnes ex illa mo- „ riantur. " Sicuti vero pituitosi ac mucosi isti humores si nimia copia adsunt intestina pessime afficiunt, ita quoque idem ab eorum defectu contingere potest; dum enim mucus iste, qui intestina interius naturaliter oblinit, vi quadam avellitur & excernitur, ut nudi nervi à materia chylosa, cui bilis admista est, quæ semper aliquam acrimoniam habet, vellicentur; immanes non raro oriuntur dolores.

§. XII.

V^to ad hanc classem pertinent *heterogenea illa, quæ non nunquam in intestinis continentur*, quales sunt *vermes*, *calculi*, *nuclei cerasorum* & alia sicca atque dura corpora, quæ in illis inventa sunt, quod vermes attinet, de iis jam satis constat, quod alias morsu suo intestinorum fibras arrodant & vellicent, sicque sæpe adeo atroces dolores excitent, ut vel in convulsiones, syncopen aut alia gravissima mala transeant, alias vero si in globulum convoluti in ileo hærent istud obstruendo violentam ipsius causentur distensionem; quin etiam ex vermibus mortuis & putrefactis, vel ex eorum excrementis acres non raro generentur humores, qui vel proxime intestina afficiunt vel una cum chylo in massam sanguineam delati alia præterea gravissima inducunt mala. De reliquis vero heterogeneis passim quoque observationes, licet rariores sint, apud Auctores occurrunt & eorum mentionem facit Laz. Riverius, Praxis Med. L. X. C. I. imprimis vero calculi intestinorum cavum perfecte obturantis meminit Celeberrimus Boerhaavius in Prælect. publicis de calculo m. p. 28.

§. XIII.

Altera classis complectitur causas, *quæ intra tunicas intestinorum & in eorum vasis hærentes* colicos dolores producunt, inter quas primo loco occurrit *inflammatio intestinorum*, quæ à causis à Celeberrimo Boerhaavio Aphorismo 959. recensitis nata inter

alia

alia ſymptomata quoque dolorem acutiſſimum, ardentem ac fixum producit & partem inflammatam contrahendo tranſitum appulſi impedit, unde portio inteſtini ſupra locum inflammatum ipſeque ventriculus violenter inflantur & diſtenduntur. Si vero inflammatio in ſuppurationem & cancrum tranſivit; hæc æque apta ſunt ad dolores creandos, dum pus aut ichor, quæ à ſuppuratione aut cancro generantur, vaſa violenter diſtendunt aut arrodunt. Præter inflammationem vero hoc loco aliæ quoque cauſæ enumerandæ ſunt, quæ *colicam chronicam* induxerunt, & quæ demum poſt mortem innotuerunt, quales ſunt v. g. *ſcirrhus* aut *callus* partem quandam inteſtini occupantes, inteſtinorum anguſtia & poſt dyſenteriam coalitus, cujusmodi complures caſus Clariſſimus Hoffmannus Medicinæ Syſtemat. Tom. IV. part. II. p. 327. ex variis obſervatoribus allegavit.

§. XIV.

Sicuti vero ſanguis in vaſis inteſtinorum inflammatoriam ſtaſin concipiens dolorum colicorum cauſa exiſtit, ita quoque idem fieri poteſt, *dum humor iſte vitalis intra tunicas inteſtinorum congeritur atque accumulatur ibique ad ſtagnationem deducitur*, qui tunc vaſa ultra modum impleta ſenſiles ac nervoſas inteſtinorum tunicas vehementer diſtendit ad convulſivas contractiones ſtimulat, talis colicæ, vulgo ſanguineæ dictæ exempla ſæpius occurrunt in hominibus robuſtis, ſanguineis, qui lautius vivunt & otioſam degunt vitam, præſertim ſi hæmorrhoidum fluxui adſueti ab eo deſeruntur, vel ſi in fœminis menſium, aut in puerperis lochiorum fluxus ſupprimitur, in quo caſu facile fieri poteſt, ut ſanguis copioſius ad vaſa hæmorrhoidalia & uterina affluens & non amplius excretus, ſtagnet atque ad vaſa inteſtinorum regurgitet, ibique dictos effectus producat.

§. XV.

Tertia cauſa in interſtiis tunicarum hærens *eſt aër*, fluidum illud elaſticum, quod nos undique non tantum ambit, ſed & totum inteſtinorum labyrinthum perpetuo pererrat; quod ubi opportunitatem adipiſcitur quocunque demum modo penetrandi per interiorem inteſtinorum membranam vi ſuæ naturæ mox contiguas tunicas à ſe mutuo disjungit; viam ſibi ulterius ſter-

nit ſicque novum velut cavum intra tunicas formando exteriores membranas vehementer diſtrahit, interiores comprimit, & ſæpe numero ob ſtimulum, quem exſerit, ad ſpasmodicas contractiones compellit. Sic ſimul & tympanitidis &, qui hunc frequenter concomitantur, colicorum dolorum cauſa exiſtit.

§. XVI.

Cauſa quoque quæ intra tunicas inteſtinorum hæret & ad hanc claſſem referenda, *eſt materia morboſa*, quæ vel ob deficiens naturæ robur ab interioribus non ſatis vegete propellitur ad externas corporis partes; vel etiam ob varias externas cauſas retropellitur & per malam metaſtaſin ad inteſtinorum tunicas delata atrociſſimos dolores cauſatur, qui cum ſeſe maxime per ſpasmos exſerant, hinc merito ad colicas ſpasmodicas referuntur. Ejusmodi vero colica ſæpe numero obſervatur in iis, quibus podagra, arthritis aut rheumatismus vel ſponte retroceſſit, vel per perverſam medicamentorum applicationem & inconveniens regimen retropulſa ſunt, eidem colicæ quoque valde obnoxii ſunt, qui ſcorbuto aut purpura ſcorbutica laborant, maxime ſi inſenſibilis perſpiratio in talibus impediatur, vel ſi corpus improvide frigori exponitur. Idem quoque contingere poteſt ab iisdem cauſis in achoribus capitis, ſcabie & aliis morbis cutaneis, intempeſtive exſiccantibus medicamentis tractatis.

§. XVII.

In *tertia claſſe* occurrunt cauſæ, *quæ in cavo abdominis continentur & inteſtinis extrinſecus immediate applicantur*, quarum præcipue duæ ſunt; inteſtina enim vel ab humore quodam acri in abdominis cavo fluctuante eroduntur, vel à tumore partium vicinarum comprimuntur. Quod *primam* cauſam attinet acrem humorem externe tunicis inteſtinorum inhærentem dolores in iis excitare poſſe, valde probabile eſt, materiam purulentam ex rupto meſenterii aut alius viſceris abſceſſu effuſam, vel ſerum in hydrope ascitide in abdomine fluctans, & inteſtina proxime ambiens, ſtagnatione in loco calido acrimoniam induere, & inteſtina non ſolum arrodere, ſed in ipſis inflammationes & gangrænas producere, id quod etiam perfectionem

de-

defunctorum probatur, qui ante mortem ſævos dolores torminaque paſſi ſunt, & in quibus poſt mortem ejusmodi materia purulenta inteſtinis inhærescens inventa fuit, cujusmodi exempla Clariſſimus Hoffmannus Medicina Syſtemat. Tom. IV. Part. II. p. 327. ex Williſio, Benivenio & Warthono adducit. Tumoris vero partium vicinarum, v. g. uteri, veſicæ &c. inteſtina comprimentis & irritantis, ſicque dolores producentis meminit Nicol. Piſo. de cognoſcendis & curandis morbis libr. III. p. 128. Et non improbabile videtur Colicam iſtam, quæ Nephritidem calculoſam comitari ſolet, non ſemper ex ſolo conſenſu nervorum oriri, ſed interdum quoque originem ſuam inde ducere, quod ren calculo diſtentus mole ſua & duritie inteſtinum colon, cui proxime adjacet, & à quo ſolo interventu peritonæi ſeparatus eſt, comprimat. Huc quoque referri debet hydrops iſte mirabiliſſimus renis dextri, quod relatum legitur in Transactionibus Philoſophicis anni 1747., ubi ren à lymphæ ſubfuscæ ſtupenda copia ita fuit diſtractus, ut inteſtina penitus ex ſitu naturali excuſſerit, quod certe ſine ſumma moleſtia & torminibus fieri non potuit.

§. XVIII.

In *quarta* denique claſſi recenſendæ ſunt cauſæ, *quæ non immediate inteſtina afficiunt*, *ſed vel in partibus remotioribus hærentes*, dolores in iis *per conſenſum* producunt; vel *quæ extrinſecus corpori applicatæ* inteſtinorum tormina cauſantur.

§. XIX.

Inter cauſas externas, quæ huic malo occaſionem præbent, nulla fere eſt, quæ iſtud certius producat in prædiſpoſitis, quam *epidemica illa aëris conſtitutio*, quæ febresślbilioſas epidemice graſſantes ſequi ſolet, cujus jam in §pho X. mentio facta eſt, & de qua infra plura dicendi occaſio dabitur. Præter eam vero huc quoque pertinet *frigus*, corpori & imprimis abdomini aut pedibus improvide admiſſum, unde videmus homines debiliores, qui nudis pedibus pavimento lapideo incedunt atrociſſimis nonnunquam corripi doloribus; ante omnia vero huc referri debet *boreas*, qui maxime huic malo favet, ut & ha-

bitatio in solo humido & aëre suffocato, testante Carol. Pisone. in Tract. de Colluvie serosa p. 267. sqq.

§. XX.

Ultimo denique occurrunt causæ, *quæ in aliis partibus, à sede mali longe sæpe remotis hærentes*, istud per consensum, qui inter partes viget, producunt, dum videmus una parte spasmodice affecta alias simul in consensum trahi, cujus luculentissima exempla observamus in doloribus nephriticis, qui à calculo per uretheres transeunte causantur, dum enim canales isti valde nervosi à calculo graviter vellicantur, & ad spasticas stricturas stimulantur; spasmus hicce facile intestinis communicatur, ut inde non solum abdominis cruciatus oriantur, sed & sæpe cardialgia, nausea & vomitio sese adjungant, ex qua causa quoque distinctio duorum horum malorum adeo difficilis est, ut etiam expertissimis Medicis multum negotii faciat. Simile observatum est à calculo in cystide fellea contento ejusque ductum stimulante; quin etiam nonnunquam colica spasmodica & convulsiva à dentitione difficili in praxi observetur uti Clarissimus Hoffmannus Medicin. Systern. Tom. IV. Part. II. pag. 326. testatur.

§. XXI.

Hactenus enumeratæ sunt, quotquot experientia & Auctorum testimonia nobis suggerunt, *causæ procatarcticæ* dolorum colicorum. De prædisponentibus vero causis cum passim jam locutus sim; pauca duntaxat hic subnectam. Per eas nimirum intelligitur qualiscunque intestinorum condicio, qua suscipiendis colicis doloribus plus favet, quam secundum naturam fieri deberet. Huc ergo imprimis adduci debet nimia intestinorum *sensibilitas*, quocunque demum modo illam explicare volueris, quæ vel connata est, vel acquisita, eaque vel à perverso aut minus bene administrato rerum non naturalium usu, vel à morbis prægressis producta.

Huc deinde pertinet *torpor intestinorum*, quando scilicet ob quamcunque causam motum, quem naturaliter mutandis alimentis impendunt, pigrius aut penitus non exercent.

Huc

Huc quoque pertinet *defectus* aut *inertia humorum*, qui ad concoctionem bene peragendam dati sunt, inprimis *bilis*.

Huc denique referendus *defectus alicujus partis*, quæ fotum intestinis præbere solebat, præsertim vero omenti, quo exeso, exsecto aut alia ratione corrupto, fit, ut intestina veluti de viribus suis aliquid amittant, saltem nudius externis injuriis exposita sint.

§. XXII.

Omnes huc usque enumeratæ causæ, quamquam valde diversæ sint, in eo tamen inter se conveniunt, quod intestina afficiendo varios dolores & tormina in iis excitent, quæ omnia uno nomine *colicæ* appellantur. Uti vero causæ variæ sunt, ita quoque dolores ab iis producti valde differunt, sive eorum genium & vehementiam, sive durationem, sive denique conjuncta symptomata & eorum exitum spectaveris, unde quoque ab Auctoribus Practicis tam variæ & multiplices species colicarum statuuntur, quorum alii distinctionem à diversitate causarum, alii à symptomatibus concomitantibus desumserunt, quæ etiam distinctiones suo in methodo medendi non carent usu, siquidem eadem remedia, quæ in una specie egregie conducunt in alia non tantum non prosint, sed é Contrario sæpe nocentissima existant, attamen cum omnes & singulas debite pertractare nimis prolixum foret & limites dissertationis transgrederetur, hinc ad unam earum me restringam, & quædam adhuc subnectam, quæ specialius colicam istam, nostris temporibus tam frequentem & quasi epidemice grassantem, vulgo *colica Pictonum* vocatam, spectant, quorum largior indagatio B. L. haud displicebit, dum reliquas omnes, tam causarum intricatissima evolutione, quam symptomatum vehementia & epidemica sua, præsertim hisce in regionibus, grassatione longe superare videtur.

§. XXIII.

Symptomata, quæ hancce colicam concomitantur, & quibus à reliquis sese distinguit, fere sunt sequentia: Dolor plerumque fixus & ferocissimus, totum abdomen imprimis vero regionem umbilicalem occupans, alvus constipatissima omnium

cathar-

catharcticorum vim eludens, anus interdum adeo violenter clauditur & sursum trahitur, ut neque suppositorium neque clyster applicari possit, venter arcte comprimitur & umbilicus intro trahitur, ut ingens inde saepe efformetur cavitas, ructus adsunt frequentes, non tamen levantes, vomitus materiae viridis aut alius insoliti coloris, major minorve febris cum anxietate, inquietudine & extremorum refrigeratione, urina ab initio clara, dein turbida non tamen subsidens, prae vehementia dolorum aeger interdum deliquium animi aut convulsiones patitur. Dum alvus dein solvitur, scybala prodeunt instar ovillorum sicca, dura, globulata, quibus ejectis dolor cessare solet & aeger reconvalescere videtur, donec post longius breviusve intervallum novum insultum patiatur, qui aegrum vel ex improviso adoritur, vel leves praecedentes ventris dolores sequitur; plerumque etiam in lucidis intervallis pallor faciei quasi cachecticus remanet, ex quo optime noscimus, hominem nondum perfecte sanatum esse.

§. XXIV.

Exitus hujus colicae diversus est, plerumque tamen in affectus aliquos systematis nervosi & frequentissime quidem, uti Piso aliique observarunt, in paralysin artuum maxime superiorum transire solet, quae paralysis hac ratione utplurimum incipit: Post aliquot ejusmodi insultus, praecipue si brevioribus intervallis se invicem sequantur, interdum quoque, sed rarius, post primum, impotentia quaedam & torpor ad motum artus, frequentissime superiores, occupat. Invadit autem praecipue artuum extremitates & in his quidem frequentius extensores, quam flexores musculos. Tum quoque nasci solet tuberculum aliquod, sive eminentia quaedam in medio metacarpo ad insertionem tendinum musculorum radialium externorum, quod plerumque mobile, nonnunquam vero immobile deprehenditur, hoc tuberculum postea iterum evanescit, interdum vero perstat, licet motus inde non impediatur, si modo mobile maneat. Partes deinde flaccessendo gracilescunt & tandem omnis perit motus, quamvis nullus in artubus percipiatur dolor & sensus & color naturalis superstites sint. Nata hac paralysi do-

lor

lor in abdomine ceſſare ſolet, hoc autem non adeo conſtans eſt, quin interdum etiam nata jam Paralyſi perduret.

§. XXV.

Præter paralyſin vero, utpote quæ frequentiſſimum hujus morbi ſymptoma eſt, interdum quoque alia nonnulla ſupervenire ſolent, quibus morbus vel ſalutariter, vel minus ſalutariter terminatur. Sic Car. Piſo de Colluvie ſeroſa obſ. 79. refert eum denique ſolutum fuiſſe largiore ſudore, vel ſuperveniente hæmorrhagia præſertim in juvenibus, alias quoque obſervatum eſt icterum ſeſe huic colicæ adjunxiſſe; ſingulariſſimam vero hujus colicæ ſolutionem Clariſſimus D. Gaubius à ſe obſervatam memoravit, hominis cujusdam hac colica afflicti, quem capitis vehementiſſimi dolores, neque ullo opiato cedentes, per 14 dies miſere excruciarunt, donec tandem, doloribus ſedatis, æger perfectiſſimam ſanitatem recuperavit, nec ullam recidivam paſſus eſt. In quibus vero minus ſalutariter terminatur hic morbus, ii vel apoplectico pereunt inſultu, vel frequentioribus & periodicis tentati epilepſiis & motibus convulſivis tandem ſuccumbunt, vel morbus in ileum, hydropem tam ascitem, quam tympanitidem, aut in affectum quendam ſoporoſum lethaliter tranſit, vel denique ægri frequentes recidivas paſſi tandem deperditis viribus paralytici & enervati moriuntur, idquod Carol. Piſo in libro jam citato nonnullis obſervationibus probavit.

§. XXVI.

Enumerata ſymptomata ſatis manifeſte indicare videntur, *proximam hujus mali cauſam*, & quæ ejus eſſentiam conſtituit, poſitam eſſe *in ſpasmo inteſtina tam tenuia quam craſſa occupante, raptis ſimul peritonæo & muſculis abdominalibus in conſenſum*, quorum actione venter arcte comprimitur. Introtractio umbilici, qua præſepium equinum, ut Car. Piſo ait, refert, pertinaciſſima alvi obſtructio, irritus fomentorum, clysmatum & purgantium uſus evidenter demonſtrant, omnes in abdomine contentas partes valde conſtrictas eſſe. Præcipue vero ſcybala illa globulata, quæ prodeunt dum alvus denique ſolvitur, indicant ſpasmum quoque in craſſis obtinere inteſtinis, videtur enim co-

lon juxta longitudinem & latitudinem contractum varios formare facculos, qui in orificiis suis contracti fecem alvinam non tantum separant, sed eam simul comprimendo & densando dictam figuram producunt. Quod vero intestina non solum secundum latitudinem, sed etiam secundum longitudinalem axin contrahantur podicis occlusio & sursum tractio satis indicant. Dolorem ipsum in imo ventre perceptum potius effectum, quam causam hujus spasmi esse patet ex eo, quod non tantum in aliis partibus spasmo affectis idem contingere videmus, sed & quia malum hocce non semper cum summo dolore incipit, & inter causas remotas quoque tales occurrunt, quæ nulla acrimonia dolorem producere possunt, quales sunt v. g. adstringentia nonnulla & imprimis saturnina. Quod vero in ileo maximus percipiatur dolor ratio sine dubio est, quod istud tenerioris, saltem præ crassis, sit structuræ, & in medio hæreat loco, ubi maxima est umbilici retrotractio, & ubi simul ab ambientibus partibus, præsertim à colo, duris istis fœcibus impleto, validissime comprimitur. Quin etiam icterus huic colicæ superveniens ex hoc spasmo facile explicari possit, si enim iste sese ad duodenum extendit; biliosæ materiæ exitum impedit, quæ hinc non tantum in foecibus deficit, sed & regurgitans icterum producit.

§. XXVII.

Quamvis vero hæc satis clara sint & plerique Auctores quoque in eo consentiant; *quod malum hocce in spasmo partium in abdomine contentarum consistat*, interim tamen si de *causa remotiori* sive *materiali*, quæ hunc spasmum producit & de *parte primario affecta* quæstio est; magna inter eos datur differentia, inspectiones cadaverum hoc morbo defunctorum parum dedere lucis. Adducit quidem Carol. Piso de Colluv. Serosa obs. 93. observationem aliquam, ubi in cadavere hominis diro hocce malo per 40 dies afflicti, & post frequentes motus convulsivos tandem enecati, intestina quidem integra, sed totum encephalon sero maceratum invenit, qui inde conclusit causam morbi non in ventrem, sed in encephalon ponendam esse & serosam illam lympham materiem morbi fuisse, quæ partim in lumbos & intestina

teſtina deſcendens colicam hanc, pro alia vero parte in artus deflectens, paralyſin producat. Verum vix credibile eſt, ſerum hocce in parte tam ſenſibili, ut encephalon eſt, hærens posſe in remotis partibus tantos producere dolores, cum tamen nullum in ſenſorio communi crearet ſymptoma, quin magis probabile ſit extravaſationem illius ſeri à prægreſſis violentiſſimis convulſionibus inductam fuiſſe. Williſius & cum eo nonnulli alii Auctores dicunt ſpasmum iſtum ſedem ſuam primario in meſenterio habere indeque ad inteſtina ſeſe diffundere, quam opinionem inde deduxere, quia ex anatomicis conſtat in meſenterio magnos eſſe plexus nervoſos, qui ſeſe in inteſtina diffundunt, quique cum nervis vicinis communicant, deinde quia meſenterium etiam alia vaſa inteſtinis ipſamque membranam exteriorem largitur, unde iis viſum eſt, ſpasmos primario in eo hærere tantosque ibi creare dolores ſeſeque facilius in alligata inteſtina diffundere & eorum coarctationem & abbreviationem producere, quem in finem Williſius quoque obſervationem profert, qua in cadavere fœminæ, hac colica mortuæ, patuit, centrum meſenterii laxius fuiſſe & quaſi veſiculis inflatum, nullo humore plenis, ſed divulſione tantum membranarum factis, ex quo conſtare putavit, quod ſedes primaria hujus mali potius in meſenterium ponenda ſit. Videntur quidem hæc ſatis probabilia, neque negari poteſt, meſenterium hac in colica ſpasmis obſtrictum eſſe, ex qua cauſa dolor etiam & corrugatio inteſtinorum augeri poteſt, imo & ex eodem ſpasmo meſenteri; origo illius hydropis, frequentibus hujus colicæ inſultibus ſupervenientis, explicari debet, qui naſci videtur quando omnia vaſa in meſenterio conſtricta liberum lymphæ, copioſius huc appellentis, tranſitum impediunt, quæ itaque accumulata & ſtagnans vaſa violenter diſtendere tandemque disrumpere debet, qua itaque depluente neceſſario naſcitur hydrops. Si vero cauſas antecedentes hujus mali conſideramus inter eas complures occurrunt, quæ inteſtina potius & primario afficiunt, tardius vero in meſenterium agunt, v. g. metallica illa & adſtringentia, quæ virtute ſua adſtrictiva ſibi viam in meſenterii vaſa præcludunt, & ſi ſimul cogitemus, quod omnia ſymptomata, malum

hocce concomitantia, & divulſio illa meſenterii à Williſio obſervata, æque bene explicari poſſit, ſive meſenterium, ſive inteſtina primario affecta fuerint; facile patet hanc opinionem nondum ſatis certam eſſe ſed potius *primariam ſpasmorum & hujus mali ſedem in inteſtina ponendam.*

§. XXVIII.

Quod *cauſas remotas* hujus mali attinet, cum jam in prioribus paragraphis explicatæ ſint eæ, quæ colicos dolores in genere producunt; hoc loco tantum ſupererit, ut breviter indicem, quæ huic ſpeciei imprimis favent. In harum vero enumeratione primo loco notandum quod colica hæc nonnullis nationibus magis familiaris & imprimis in calidioribus regionibus infeſtior ſit, quam in frigidioribus, quin in frigidiſſimis vix unquam comperta fuit, uti varii auctores obſervarunt, id Citeſius de Pictonibus, Bontius de Indiis Orientalibus; Towneus de inſulis Caribum & plures alii teſtantur. Quoad ſubjecta, quæ huic colicæ præcipue obnoxia ſunt, notari debet, quod quidem omnes homines cujuscunque temperamenti, ſexus & conditionis ea corripiantur, interim tamen obſervationes docuere, quod temperamenta ſicca, atrabilaria præ repletioribus, viri præ fœminis, homines mediæ ætatis præ junioribus & ſenibus magis ad eam diſpoſiti ſint, ita ut ætas minor fere immunis ſit, & vix viſus ſit infra 16. annum conſtitutus in eam incidiſſe. Dein ex rebus non naturalibus nonnulla huc pertinent, quæ huic malo occaſionem præbent & hinc inter cauſas procatarcticas referenda ſunt; talis eſt tempeſtas autumnalis & hyemalis, imprimis vero borealis, habitatio in ſolo uliginoſo & aëre ſuffocato, uti C. Piſo de Colluvie ſeroſa obſ. 74. annotavit, lautior menſa ſub otio & vita ſedentaria, largior meri uſus, imprimis vero vinorum acidulorum & auſteriusculorum, ut ſunt rubra Gallica, ex quorum abuſu Crato dicit colicam hancce in Moravia endemicam eſſe, & Hoecksham teſtatur ejus epidemicam graſſationem in Scotia ſecutam fuiſſe abuſum potus iſtius vinoſi ex pomis confecti, idem Towneus de famoſo illo potu Anglico Rum punchi teſtatur; huc quoque pertinent aſſumta venena & inter hæc frequentiſſime plumbum, ſub quacunque de-

mum

mum forma iſtud corpus ingreſſum fuerit, ſi modo ſolutum ſit, ſic de vinis lithargyrio mangoniſatis id jam dudum conſtitit, & colica iſta, vulgo dicta *die Huetten Katze*, quæ metallurgis, plumbum in furnis docimaſticis tractantibus, aut qui ceruſſam, minium aut alia ſimilia præparant, tam familiaris eſt, nec non iis, qui vaſa figulina vitro ſaturnino obducunt, idem teſtatur; & Hoffmannus eam natam vidit ex uſu tincturæ antiphthiſica Grammanni, de quo vide ejus Medic Syſtemat. Tom. IV Part. II. p. 324. Denique inter cauſas remotas quoque recenſendi ſunt morbi nonnulli, qui hanc colicam pedisſequam habent, inter quos occurrit. 1. *Diſpoſitio humorum acris, ſcorbutica, rheumatica podagrica*, de quibus jam dictum eſt in §. XVI. 2. huc pertinent *hæmorrhoidum, menſtruorum, aut lochiorum ſuppreſſus fluxus*, uti in §. XIV. indicatum. 3. *Hyſterica paſſio & vehementia animi pathemala*, cum nervos vehementer debilitent, hanc colicam nonnunquam pedisſequam habent. Præ omnibus vero 4. memorandæ ſunt *conſtitutiones epidemicæ*, quibus febres intermittentes aut continuæ, ſed genium intermittentium ſervantes, graſſantur, quæ maximam huic colicæ occaſionem præbent, ſic Car. Piſo jam obſervavit, febribus tertianis declinatis ſucceſſiſſe tales dolores, nec non continuis 4to. aut 7mo. die exacerbationes habentibus, & quartanis, maxime vero tertianis, quæ exacerbatæ in continuas abierant. Sic quoque, uti Clariſſimus D. Gaubius in collegio ſuo memoravit, poſt conſtitutionem epidemicam febrium bilioſarum, quæ per annos 1727. & 1728. Amſtelodami maximam ſtragem edidit, talis conſtitutio ſecuta eſt; idem quoque contigit poſt annos 1748. & 1749. in quibus eædem febres iterum graſſatæ ſunt, quin etiam colica illa bilioſa, quam Sydenhamus deſcripſit & quæ itidem graſſationem febrium continuarum ſecuta eſt, cum noſtra convenire videatur, unde credibile fere ſit nexum quendam obtinere inter conſtitutionem febrilem & eam quæ colicam producit, præcipue ſi conſideramus, quod colica hæc æque facile recidivas faciat, ac febres illæ, & quod eadem anni tempeſtas utroque faveat morbo.

§. XXIX.

Recensitæ hæ causæ cum adeo multiplices & diversæ sint, & tantum in eo inter se conveniant, quod colicam hancce pedisfequam habeant; facile patet frustraneum esse laborem eorum, qui causam universalem vel in rebus naturalibus vel in morbis antecedentibus quæsiverunt, uti v. g. nonnulli fecerunt, qui videntes, vina plumbo aut arsenico depurata, colicam hanc aliquando induxisse, & eorum Amstelodami frequentem usum esse, causam universalem hujus epidemiæ Amstelodamensis in usu vinorum plumbatorum hærere putarunt, sed plura sunt, quæ huic opinioni contrariantur, non enim ii tantum hac colica corripiuntur, qui ejusmodi vinis utuntur, sed illi quoque in eandem incidunt, qui vino non usi sunt, imo mangonisatio hæc diu usitata fuit antequam morbus hic cognitus erat, accedit quod morbus suos habeat accessus periodicos, & invadat homines, quando videntur sanissimi, quod vix fieri posset si materia sensim colligeretur & in actum deduceretur. Alii putarunt principalem hujus epidemiæ causam debere aquæ pluviali plumbo infectæ, qua homines hisce in regionibus, ob defectum aquæ fontanæ aut fluviatilis, quotidie utuntur, & quæ ope canalium, ex plumbo confectorum colligitur, ac hinc facile labem aliquam saturninam contrahere posset, sed huic opinioni eædem obstant difficultates, quæ priori, quod nimirum usus ejusmodi aquæ multo antiquior sit & in pluribus regionibus observetur, quam epidemia hæc. Hinc factum est, ut alii confiterentur nullam hic inveniri universalem causam procatarcticam, quæ in omnes homines quadret, qui hinc crediderunt contagium aliquod incusandum esse, in quam opinionem ideo imprimis inciderunt, cum viderint, quod haud raro, si quis in familia aliqua colica hac, epidemice grassante, afflictus fuerit, reliqui quoque ad servos & ancillas usque in eandem inciderint; quæ quidem suspicio non omni caret ratione, interim tamen cum innumera quoque in contrarium prostent exempla, hinc nec ea adeo certa videtur.

§. XXX.

Videtur itaque ex dictis colligi posse, colicam hanc alias spo-

ſporadicam eſſe, ſi unus vel alter ex cauſa ſingulari ea corripitur, v. g. ſi in podagrico ex retropulſa podagra, in puerpera ex ſuppresſis lochiis, vel in auri fabro aut figulo ex ſusceptis particulis mercurialibus aut ſaturninis naſcitur. Alias vero eſſe *endemicam*, quatenus plures in certa quadam regione, vel omni tempore vel quotannis eadem affliguntur, cujus cauſa itaque in re quadam univerſali quærenda, qua omnes & ſinguli utuntur, & quæ vel in aëre, vel in ſoli natura, vel in cibis & potibus aut in vaporibus, quibus aër ob artes in tali regione exercitas repletus eſt, hærebit: ſic in Hungaria, in ſylva Hercinia, & in oppidis, in quorum vicinia metallifodinæ reperiuntur, naſcitur ex vaporibus metallicis, in inſulis Caribum juxta opinionem Townei endemica fit ob abuſum potus Punch. Alias denique *epidemicam* eſſe, quando aliquo tempore præter conſuetudinem particulariter graſſatur & multos ſimul affligit homines, qui non adeo uſu rerum nonnaturalium, vel morbo aliquo antegreſſo inter ſe conveniunt, talis fuit illa, quæ Aeginettæ tempore graſſata eſt, nec non illa, quam inter Pictones graſſantem Citeſius deſcripſit, huc & referenda ea, quæ anno 1730. Amſtelodami graſſata eſt, & noſtris temporibus iterum obſervatur. Si itaque ingentem numerum hac colica afflictorum conſideramus & præterea perpendimus, quod inter recenſitas cauſas nulla ſit, quæ eam tam univerſalem efficiat; videtur *conſtitutionem aliquam epidemicam* incuſandam eſſe, in quonam vero hæc conſiſtat in hoc morbo æque obſcurum eſt ac in aliis: videtur tamen *nexum* habere cum epidemia febrium bilioſarum, quæ nuper graſſatæ ſunt; & cum harum febrium natura & cauſa in collectis ſordibus conſiſtat; valde probabile eſt, colicam hanc originem ſuam exinde trahere, quod febris præmature, antequam corpus rite expurgatum ſit, ſuppreſſa, multas in corpore relinquat impuritates, quæ jam non amplius à natura, febre carente, expelluntur & hinc huic colicæ originem præbent. Verum dum hæ febres male terminatæ interdum quoque alios inducant morbos; videtur 2do. requiri *prædiſpoſitio quædam in corpore*, quæ epidemicum illud in actum deducat, hæc vero conſiſtere poteſt in temperamento, vitæ genere, æta-

te

te &c. 3tio Epidemicum hoc efficere poteſt, *ut alia levior colica ex ordinariis cauſis nata in eam tranſeat*, aut citius dira illa ſymptomata ſyſtematis nervei poſt ſe trahat, quod Sydenhamus de aliis morbis epidemicis jam annotavit, dicens quod epidemici morbi ſporadicos in ſuum genium, ſi vehementiores ſint, protrahant.

§. XXXI.

Hiſce præmiſſis ſupereſt, ut quædam adhuc de *paralyſi*, frequentioribus hujus colicæ inſultibus superveniente, dicam; hic autem duæ imprimis occurrunt quæſtiones: 1. Quomodo paralyſis iſta inducatur? 2. Quomodo fiat ut iſta magis artus, & quidem ſuperiores, quam alias partes occupet? Videntur quidem hæc explicari poſſe per conſenſum, qui inter nervos obtinet, utpote qui æque inter ſe communicant ac vaſa ſanguifera, & cum obſervatio docuerit, quod inter viſcera abdominalia & cerebrum ſingularis intercedat conſenſus, prætereaque conſtet, quod, ſi vis nervea in unam partem vehementius influat, aliæ partes tanto minorem experiantur, quod videmus, quando unum latus convulſionibus eſt occupatum, alterum paralyticum fieri, vel etiam ſi ſpasmus in parte aliqua obtineat & per applicata epiſpaſtica in altera parte ſpasmus excitetur, quod tunc prior ſpasmus per novum ſolvatur; ſic ſatis bene concipi poſſet, quomodo à ſpasmis, inteſtina diu occupantibus, aliis partibus paralyſis induci queat. Verum inter alias difficultates, quæ in hac dantur opinione, minima non eſt, ut ratio detur, qua fiat ut paralyſis hæc magis artus ſuperiores, quam alias partes occupet? Adducitur quidem ratio ex Neurologia, in qua demonſtratur inteſtina nervos ſuos præcipue ex intercoſtalibus & à pari vago mutuari, eosque cum nervis cervicalibus, ex quibus brachiales oriuntur, communicare, & ſic videtur explicari poſſe, conſenſum aliquem inter inteſtina & brachia obtinere. Verum cum iidem nervi cum aliis etiam communicent partibus, quæ tamen non læduntur, demonſtrandum foret, quod propior ſit nexus inter inteſtina, quam alias partes, quod cum nequaquam fieri poſſit, fateri debemus, hæc obſcuriora eſſe, quam ut certa ratione explicari poſſint.

§. XXXII.

§. XXXII.

Quoad *prognosin* hujus mali sequentia fere notanda sunt: Colicam hanc alias mitiorem esse, & postquam in paralysin transivit sponte solvi, nec recidivam facere, alias vero maxime refractaria est, & vel in longum protrahitur, vel brevi nunquam tamen sub primo insultu necat, sed utplurimum unius aut plurium mensium spatium requiritur.

Auxilia naturæ in hoc morbo incerta & rara sunt, quandoque tamen, uti Piso de Colluvie Serosa obs. 78. annotavit, superveniens liberalior hæmorrhagia vel largus sudor eum solvunt, Alias quoque alvus sponte soluta & diu manans bona est & à novis insultibus liberat. Interdum quoque ulcusculum natum in pede perpetuo manans, præcipue in podagrico, morbum levat. Alias quoque per dolores in aliis partibus natis solvitur, cujus exemplum supra §. XXV. adduxi.

Utplurimum in *paralysin* artuum, maxime superiorum, transit, qua nata præsens quidem insultus cessare solet, sed futuri non præcaventur, quin colica sæpius cum paralysi per aliquot annos redintegretur, aliquando etiam dolor post natam paralysin perstat, ex quo patet eam non pro metastasi saltem non pro bona habendam esse.

Hydrops, coecitas, aphonia, impedita deglutitio nec non convulsio, si paralysi supervenerint mala præbent præsagia & mortem instare indicant.

Vomitus perpetuus, pulsuum intermissio, debilitas, dolores pertinaces, foex alvi vel nulla, vel pauca dura, sicca & globulata, urina tenuis, limpida, non subsidens & pauca mala sunt signa è contra urina crassa sedimentum habens, nec non fœces alvinæ figura cylindrica excretæ bonum præbent omen.

Membrorum paralyticorum extenuatio & musculorum gracilitas mala sunt omina contra si naturalis partium torositas & turgor redit, bonum est præsagium

Idem quoque de naturali faciei colore dicendum, qui, si non redit, indicat recidivas instare.

Recidivæ brevioribus intervallis sese insequentes easque po-

 sterio-

ſteriores prioribus graviores, aut apoplexia vel lethargus colicæ ſuperveniens mortem fere inferunt.

Obſervatum quoque eſt eos, qui ex inſultu colicæ in convulſiones incidunt, ſi modo ex iſto inſultu redeant, non tam cito paralyſi corripi. Quin etiam junioribus & fœminis frequentior ex hac colica convulſio, ſenibus vero paralyſis & ſoporoſi affectus.

Ructus in hoc morbo nihil juvant, à naſcente vero borborygmo & inteſtinorum fluctuatione, aut ano erumpente flatu ægri ipſo momento levamen percipiunt.

Colica ex podagra retropulſa, vel à plumbo, aut vinis plumbo adulteratis inducta, præ reliquis refractaria & pertinax eſſe ſolet.

§. XXXIII.

Hiſce explicatis liceat nunc paucis *methodum* ſubnectere, qua diro huic malo utcunque mederi queat, tria autem imprimis hic facienda indicantur

I. Ut præſens ſolvatur paroxysmus.
II. Ut futurus præcaveatur.
III. Ut urgentibus ſymptomatibus ſuccurratur.

§. XXXIV.

Ut *præſens ſolvatur paroxysmus*; cogitandum cauſam ipſius proximam ſitam eſſe in violentiſſima omnium in abdomine contentarum partium conſtrictione, quæ itaque hanc tuto reſerare valent, ea primæ huic indicationi ſatisfacient, talia autem ſunt præprimis, quæ potenter revellunt, emolliunt & laxant. Si ergo malum vehementius urget & æger juvenis aut plethoricus eſt, viresque adhuc conſtant; in pede pertundatur vena, quod etiam iisdem manentibus conditionibus ad ſecundam vicem repeti poteſt, ſi autem æger debilis eſt, aut vires jam exhauſtæ ſunt; V. S. nequaquam inſtituenda. Emollientium autem & laxantium uſus in omnibus ſubjectis præſtantiſſimus eſt tam internus, quam externus. Extrinſecus itaque totum abdomen fomentis aut cataplasmatibus ex meris emollientibus confectis obvolvatur, quibus interdum, ſi malum levior fuerit dolores ſopiun-

piuntur & fpasmorum obtinetur folutio, vel etiam, fi occafio fert, omentum ex recentiffime mactato animali, calidum etiamnum applicari poteft. Præter fomenta vero & cataplasmata ano fæpius clysmata emollientiffima injicienda funt, ut vero aliquamdiu retineantur in paulo minori quantitate injici debent, clysmata hæc pulchre demulcent dolores & ægri maximum inde percipiunt folatium, quamvis nihil materiæ fœculentæ elimine-tur. Si vero anus adeo furfum tractus & quafi revulfus eft, ut clysma non poffit applicari; æger nudis clunibus infideat vapori aquæ calidæ, qui pulchre quandoque relaxat.

Interne vero ex ufu effe poffunt decocta ex emollientibus demulcentibus & aperientibus confecta, de quibus brevibus intervallis & parvis hauftibus bibere jubeatur æger.

Hisce per 24. fere horas inftitutis, fi nulla infequatur dolorum refolutio; revellendi caufa optimo cum fucceffu toti umbilicali regioni amplum aliquod imponi poteft veficatorium, aut aliud quodcunque quod valet potentius extrorfum determinare nimiam illam vim in inteftina concentratam.

Hifce præmiffis fi nondum alvi folutio contingat, hæc enim præcipue defideratur; tunc aliquid ex eccoproticis in paulo majori quantitate exhibendum, inter præftantiffima vero remedia in hoc cafu eft fal Ebshamenfis, vel Sedlicenfis aut mirabilis Glauberi ad ℥j. vel ʒx. in convenienti vehiculo folutus, vel etiam pilulæ formari poffunt ex Gummi ammoniaco, rheo, Sapone, Veneto, Sale neutro &c. quæ cum appropriato vehiculo fumendæ & fupra dicta decocta fuperbibenda.

Hifce nihil proficientibus iterum ad ea redeundum à quibus inceptum eft, ad cataplasmata nimirum, clysmata externe applicanda & decocta emollientiffima interne ingerenda, & ab his rurfus defcendendum ad eccoproticorum ufum, atque fic alternatim dicta remedia applicanda, donec exfpectatiffima tandem alvi folutio obtineatur.

Cavendum autem follicitiffime à purgantibus acrioribus, quæ fpasmos potius ad augent quam folvunt. Neque properandum nimis cum opiatorum ufu, utpote in principio plus noxæ quam

boni producentium, siquidem summum malorum, paralysin puta accelerantium.

Facta tandem alvi solutione ut paroxysmus plenarie solvatur & ad præservationem via sternatur, necesse est, ut continuato aliquamdiu eccoproticorum usu totus intestinorum tractus subtiliter everratur, tum quoque ad reliquias à morbo superandas ex consilio Sydenhami Balf. Peruvianus exhiberi potest ad gt v--x ex sacharo albissimo.

§. XXXV.

Hisce peractis de altera cogitandum est indicatione, qua jubetur ut à novis insultibus præservetur homo, hunc in finem tubi intestinalis nervis atque membranis suum reddendum robur, ne tam facile iterum in spasmos incidant, & intestina motum suum legitime perficiant. In hunc scopum ægri diæta ita limitanda est, ut ei nonsolum molles & facile digerendi cibi concedantur, sed & interdicatur omnibus aut flatulentia, aut acrimonia, aut frigore peccantibus. Deinde reliquarum rerum non naturalium usus talis debet esse, ut omnibus causis, quæ colicos dolores producere posse supra dictum est, contrarius sit, ante omnia autem evitandum frigus & boreæ inhumanitas. Quodsi vero opportunitas datur omnibus aliis remediis antecellunt thermæ naturales sulphureæ, qualis Aquisgranenses & Wisbadenses, quibus potatis, quicquid nocui restitit, penitus eluitur; atque ab his transeundum est ad aquarum martialium usum, quales præcipue sunt Spadanæ, Pyrmontanæ, Schwalbacenses, quarum vi intestina deperditum recuperant tonum, ut causis spasmos & dolores producentibus fortius resistant. Ast ubi thermarum occasio deest; sequentia earum vices utcunque supplere possunt.

1. *Diæta* qualis antea descripta, quam accuratissime servanda.

2. *Pro potu ordinario sit decoctum* ex rad. v. aperient. radice Scorzoneræ, Sarsaparillæ, bardanæ, foenic. &c. cum hordeo, radice Glyzyrrh. passulis, quin, si hominis constitutio fert, usus lactis asinini vel caprilli egregie conducit, præsertim si colica ex retro pulsa podagra nata.

3. Al-

3. Alvus laxa servanda leniſſimorum eccoproticorum ope.

4. Abdomen mane & veſperi pannis laneis, aromatica virtute imbutis, fricetur, vel tegatur Emplaſtro aut ſacculo aromatico & nervino.

5. Egregie quoque conducit balneum univerſale totius corporis, ex aqua dulci cum herbis emollientibus paratum præſertim ſi æger reconvalescens forte ex ſuſcepto frigore recidivam timet.

6. Pro remediis eſſe poſſunt attenuantia, reſolventia, roborantia, antiſcorbutica, quibus vel forma decocti, vel pilularum cum balſamo Peruviano ſatis diu æger uti debet.

7. Uſus quoque corticis Peruviani hic egregie conducit, præcipue ſi hæc colica febri intermittenti ſe jungit, tunc enim utroque medetur malo.

8. Denique conveniunt moderata corporis exercitia, ea autem ita ſunt inſtituenda, ut omnes cauſæ procatarcticæ, quæ huic malo occaſionem dedere, ſollicite evitentur.

§. XXXVI.

Ad *tertiam* denique *indicationem* implendam imprimis reſpiciendum ad convulſionem, ſoporem ſive lethargum & paralyſin, reliqua enim ſymptomata utplurimum finito paroxysmo ſponte recedunt.

Si itaque convulſio aut ſopor huic colicæ ſupervenerit; hæc tractari debent ac ſi ex alia cauſa producta ſint & ſi vires ægri permittunt utique V. S. inſtituenda, dein occipitio veſicatorium & inferioribus partibus, imprimis pedum plantis duo epiſpaſtica applicari debent. Imprimis autem ſtudendum ut ſpasmus abdominis quantocius ſolvatur, quare in ſanatione morbi principalis, quantum fieri poteſt properandum eſt, quam primum enim alvus laxatur, ſopiuntur dolores, hi vero triſtia illa inducunt mala. Si vero convulſiones poſt finitam colicam adhuc perdurent, quod tamen raro contingit, tunc ut morbus principalis tractandæ ſunt & nervina, roborantia & antepileptica in uſum trahenda.

Ad paralyſis vero, huic colicæ ſupervenientis, curationem

viam pulcherrime ſternunt, ea, quæ ante laudata ſunt contra ſubſecuturos colicæ inſultus, ſi enim hi præcaventur; paralyſis eodem gradu, quo homo vires reſumere incipit, levior evadit, ni autem iſti prævertantur, alia omnia remedia nequicquam valent, cum una recidiva omnia rurſus deſtruat, quæ hactenus bona præſtita fuerunt.

Remediorum autem loco ea adhibenda, quæ paralyſi ex alia cauſa natæ, medentur; conducunt ergo intus nervina, antiſcorbutica & aquæ minerales, extus thermarum ſulphurearum uſus, cucurbitæ ſiccæ ipſis partibus affectis applicatæ, unguenta, præſertim ex axungia humana cum oleo quodam aromatico juncta, pelles calidæ ex animalibus recenter degluptæ, denique omnia, quæ affluxum humorum ad partes affectas reddunt majorem, qualia ſunt dropaces, phœnigmi, frictiones & veſicatoria.

TANTUM.



Als der wohlgelehrte HERR

ABRAHAM HEINRICH DAELHAUSEN,

die Doctor-Würde wohlverdient erhielte

schrieb seinem Freunde

folgenden aufrichtigen Glükwunsch.

JOHANN WOLFFGANG MANITIUS,

Medic. Doct. aus Preussen.

Du forderst Wehrter Freund von mir
Das ich zum lezten mahl noch hier
Soll meine Muse Schwärmen lassen
Du weist dasz ich auch scheiden musz
Dies mehrt der Sorgen überflusz
Wie Himmel kan sich dies doch wohl zum dichten passen?

***

Doch kein Entschuldigen findt statt
Weil sich mein Mund versprochen hat
Noch einst den stumpfen Kiel zu netzen/
Wolan! So reim ich ohne Kunst
Das übrige mag Deine Gunst
Der schlechten Dichterey an Feur und Witz ersetzen.

Der

Der Hut den heute Hippocrat
Dir wolverdient verliehen hat
Sey Dir der Grund zum wahren Ruhme
Der Lorber der Dein Haupt umschlingt
Vnd Dir so Ehr als Wucher bringt
Mach Dir auch allezeit das Glük zum Eigenthume.

****

Die Redlichkeit die Dich bewohnt /
Die Tugend die sich selber lohnt
Die sollen ewge Säulen werden
Drauf Deine Wolfahrt sicher steht
Denn wer in diesen Spuren geht
Der findet allezeit den Himmel auf der Erden!

